

Indo-European, Nostratic, and Beyond: Festschrift für Vitalij V. Shevoroshkin. Editors Irén Hegedűs, Peter A. Michalove and Alexis Manaster Ramer. — Washington : Institute for the Study of Man, 1997. — viii, 348 str. — (Journal of Indo-European Studies Monograph, 22)

Vitalij V. Ševoroškin počeo je svoje bavljenje jezikoslovljem pedesetih godina hetoluvijским jezicima, šezdesetih je dao snažan prodor u dešifriranju karijskoga jezika kao jednoga od njih¹, 1974. emigrirao je iz Sovjetskoga Saveza (pa su godinama njegovi članci, po tamošnjem ondašnjem "običaju", bili zanemarivani i prešućivani), i preko Evrope došao je konačno 1977. na Sveučilište u Michiganu. Jedno od područja kojim se bavi jesu, kako to ističu urednici u predgovoru, »uzbuđujuće nove zamisli u povijesnom jezikoslovlju«, pa je bio velik pobornik Arona Dolgopolskoga (Dolgopol'skij, Dolgopol'sky) i Vladislava M. Illič-Svityča — dao je i svoj doprinos i za nostratički prajezik i za veze nostratičkoga s inim prajezicima takve jezičnovremenske dubine². Kako pišu urednici u predgovoru zbornika, Ševoroškin se u posljednje vrijeme vraća i područjima kojima se bavio u šezdesetim godinama: karijskom jeziku i anatolijskim jezicima³. Povodom Ševoroškina šezdesetpetoga rođendana, Irén Hegedűs, Peter A. Michalove i Alexis Manaster Ramer sabrali su taj zbornik, s dvadeset i tri zanimljiva članka s različitih područja poredbenoga jezikoslovlja. Dan je i izborni pregled Ševoroškinovih radova od 1957. naovamo.

U radu »Beating a goddess out of the bush« (1–8) Raimo Anttila, polazeći od toga da supletivnost ukazuje na duboku starost osnovnoga rječnika, pokazuje neke odraze indoevropskoga korijena *g^when- 'udariti, ubiti' i meta-

¹ Knjiga *Issledovanija po dešifrovke karijskih nadpisej* nezaobilazna je za istraživanje novih hetoluvijških jezika. Svakako valja spomenuti i pregled V. V. Ševoroškina i A. A. Koroleva *Hetto-luvijskie jazyki*, u knjizi *Jazyki Azii i Afriki I*, iz 1976. U Ševoroškinovu je spomenzborniku naslov te knjige omaškom dan pogrešno, a u samoj pak je toj knjizi ime Ševoroškina izostavljeno, jer je za sovjetski režim taj jezikoslovac tada već bio *nepostojećí*.

² Također, velik je doprinos i znanstveni skup održan 1988. u Ann Arboru, čiji su se referati protegli u nekoliko knjiga što im je V. V. Ševoroškin bio urednikom, u nizu *Bochum publications in evolutionary cultural semiotics* (v. u bibliografiji).

³ Na žalost, njegovi radovi iz *sovjetskoga* razdoblja nisu baš poznati. Primjerice, u pregledu *IEL* autorica dijela o anatolijskim jezicima, Silvia Luraghi, od Ševoroškinovih radova spominje samo jedan, o indoevropskim suglasnicima u anatolijskom, iz 1988.

forične razvoje novih riječi u raznim jezicima.

Václav Blažek daje detaljnu etimološku analizu indoevropske riječi za broj sedam, **séptm̥* («Indo-European ‘seven’«, 9–29). Dan je pregled svih podataka iz indoevropskih jezika. – Uralske su riječi za ‘sedam’ posuđenice: jedne (za finopermski, saamski, mordvinski, merjanski, marijski i permski) vjerojatno iz baltijskoga, druge (ugarske) iz indoarijskoga ili indoiranskoga ili iz toharskoga, treće (samodijske) iz toharskoga. Kartvelsko **šwid-* posuđenica je iz semitskoga. Za etrusko *semφ* uočava se veza s indoevropskim i semitskim, i ne isključuje se mogućnost posuđivanja. Baskijsko *zazpi* podsjeća na koptski i kasnoegipatski, no izravni dodiri nisu dokazivi, pa autor pomišlja na kakvo posredstvo, možda feničko. – Daje se pregled afrazijske građe, i unutar nje nalaze se izvori raznih posuđenica. Najvažnije pak je to da se upravo unutar afrazijskoga može dati etimologija za odgovarajuće riječi za ‘sedam’ (semit. **šibʕ-u(m)* m, **šibʕ-át-u(m)* ž; egip. *sḥw* // *sḥt*; berb. **sāh*₂ m, **sāh*₂at ž; ? čad., kao hurzo *cība* – u čadskim jezicima za ‘tri’ uz **kanu*, **kan(u)di* (u zapadnoj i središnjoj grani) postoji i **suḅa* ~ ?**sabu* u istočnoj, gdje se neke riječi za ‘sedam’ i tvore od riječi za ‘tri’ (po obrascu [10–]3 ili [4+]3, 3[+4]). Istočnočadski oblici mogu odražavati afrazijsko **sabʕ-u*.⁴

Claude Pierre Boisson («The phonotactics of Sumerian«, 30–50) bavi se slogovnom strukturom sumerskoga (posebno tautosilabičkim suglasničkim skupovima) te problemom samoglasničke harmonije.

U članku »The myth of the primordial click« (51–72) J. C. Catford zaključuje da nema razloga za to da bi se *klikovi* i drugi *egzotični* glasovi kao laterali, implozivni i ejevktivni, bili kakvi ostaci starijega stanja razvoja ljudskoga jezika i govorenja, kako su pomišljali J. Van Ginneken i R. Stopa i drugi. Autoru se čini razumljivijim objašnjenjem to da su glasovi najstarijega ljudskoga glasanja bili jednostavni, a *klikovi* i drugi *egzotični* glasovi razvili su se poslije.

Madhav M. Deshpande pokazuje u članku »Pāṇini and the distinctive features« (72–87) kako je Pāṇini zapravo baratao razlikovnim obilježjima.

Joseph H. Greenberg pita se je li postojao altajski jezik/prajezik, »Does Altaic exist?« (88–93)⁵. Njemu se čini da je *tradicionalni* altajski bio sastavljen od turkijskoga, mongolskoga i tunguskoga, a da korejski i japanski (te uralski) stoje posebno od njih (a onda pak svi skupa s nekim drugim porodicama da tvore eurazijsku natporodicu). Ukazuje na to da se slaganja u zamjenici prvoga i drugoga lica i upitnoj zamjenici (i u drugome) ne mogu tek tako odbaciti, onako kako to pokušavaju činiti antialtajisti i s time i s

⁴ U međuvremenu je objavljena monografija Blažek 1999.

⁵ Usp. i Vovin 1998 i 1999, te kratak osvrt na drugi članak u sljedećem broju *Filologije*, i Georg *et alii* 1999..

drugim značajkama koje povezuju altajske jezike.

U članku »A far-out equation« (94–105) Eric P. Hamp pomišlja na mogućnost povezivanja albanskoga *z-* s ie. **vik-*, zbog *-zet* '20' < **wik̑nti*, *zot* 'gospodar', *zonjë* 'gospodarica' s **wik-* i **póti-*, **pot(i)nī*, *zog* 'ptica' s ved. *vi-*, avest. *vi-*, lat. *avis* itd. i sufiksni *-k̑-*.

Članak Irén Hegedűs »On grammaticalization in Nostratic« (106–115) polazi od općih postavka gramatikalizacijske teorije. Autorica podsjeća na jedno prijašnje tumačenje gramatikalizacije dviju riječi, A. Dolgopolskoga iz 1971, i zatim tumači prijelaz nostr. **daKa* 'blizu' (ural. **taka* 'blizu', **taka-na* 'otraga'; altaj. **daka-/daga-* 'blizu, približiti, slijediti' u tungmandž.; afraz. **dk* 'blizu' u kušit. i čad.; ?ie. u het. *taki-* 'drugi') > **da* lokativna čestica > lokativno-ablativni sufiks (afraz., kart., ie., ural., drav., altaj.).⁶

Pramila Hemrajani podsjetila je na početku članka »Three kisses« (116–139) da se za ljudsku narav uvijek ističe važnost jezika, no tu su ipak i druga ponašanja koja uključuju korištenje usana i jezika. Rekonstruirane korijene povezuje s načinima ljubljenja. Semitsko **nšq* 'poljubiti' povezano je i s riječima za njušenje, udisanje i sličnima, pa to ukazuje na nosni poljubac. Indoevropsko **ku-*, **kus-* 'poljubiti' u rječniku J. Pokornoga nailazi na teškoće, jer nema dobrog glasovnog slaganja: grčkom *kynéō*, aor. *ékys(s)a* ne može odgovarati germansko **kus-* > engl. *kiss*, njem. *Kuss*. Može se pomišljati na ie. **gus-* s neregularnim obezvučenjem u grčkom ili na **kus-* s neregularim ozvučenjem u germanskom. No te su riječi zapravo zvukoopisne (kao onda engl. *kiss-kiss* i dr.). Ali zvukoopisnije je ono što ima usneni zvuk, kao npr. engl. *smack*, njem. *Schmatz* i slično, i razne riječi koje kao da odražavaju ie. **bu-* (engl. *buss*, njem. *Buss* itd.). No tu je het. *kuwašš-* /*kwas-*. Zbog onih veza s njušenjem, disanjem i sličnim, otvara se mogućnost da se radi o ie. **kues-*, **kus-*, što i ima u Pokornoga, sa značenjem 'hriпати, dahtati, uzdisati' (a u staroindijskom i avestijskom 'disati'). Dakle može se pomišljati da je indoevropski poljubac također prvo bio nosno ljubljenje, tojest trljanje noseva, a ne usno ljubljenje. Autorica podsjeća i na etnografske podatke o razdiobi vrsta ljubljenja po svijetu.

Sintaktički članak »Relative clauses in Eastern Shina« (140–154) napisao je Peter Edwin Hook; jezik šina pripada dardskim jezicima.

Pošavši od luvijske imenice *wa-a-ar-ša* 'voda', Vjačeslav Vs. Ivanov pozabavio se jednom kategorijom luvijskih imenica – Vyacheslav Vs. Ivanov, »Luwian collective and non-collective neutral nouns in -ar« (155–167). U toj je luvijskoj riječi isti indoevropski korijen koji je u stind. *awatás* 'izvor', latv. *avots* isto < ie. **H(elo)w-nt-os* (pa je moguće pomišljati na rekonstrukciju

⁶ V. članak Hegedűs 1989.

heteroklitičke paradigme s alternacijom *r/nt*). Tu spadaju još riječi het. *warša*- 'rosa', grč. *eérsē* isto, stind. *varša*- 'kiša'. Indoevropski je korijen **Hew-*, i to daje (i) **Héw-r-* (> luvij. *uwar-*), (ii) **Hw-ōr-* > *wār-*.

Brian D. Joseph polazi od *općega vjerovanja* da se poredbenom metodom može doseći vremenska dubina od desetak tisuća godina; takvo vjerovanje može biti prepreka u istraživanju. Dalje u članku »Macrorelationships and microrelationships and their relationships« (168–182) on uspoređuje makro-srodstvo s mikrosrodstvom – gdje se pojam mikrosrodstva odnosi na podskupine unutar već utvrđenih jezičnih skupina. Tako pokazuje kako postoji nekoliko mogućih modela za grupiranje italjskih jezika, i postavlja se pitanje kakav je odnos između latinskoga i faliskijskoga.

Mark Kaiser napisao je članak »Rigor or vigor: whither distant linguistic comparison?« (183–194) – dakle o krutosti ili živosti dubinskoga uspoređivanja. U njemu se bavi metodama koje su u posljednja dva desetljeća korištene za istraživanje dubokoga jezičnoga srodstva. Prvo opisuje *moskovsku školu*: ističe radove objavljene u sovjetskim časopisima i zbornicima od sredine šezdesetih nadalje te Illič-Svityčev nostratički rječnik. »Nostratičke rekonstrukcije temelje se na strogu držanju komparativne metode, tj. na zakonitu sustavu fonetskih podudarnosti.« (184) Illič-Svityčev rječnik jest »oprezan, konzervativan rad, što se odražava u ruskom naslovu, *Opyt sravnenija nostratičeskijh jazykov, Pokušaj uspoređenja nostratičkih jezika*«, pa u njemu ima i nekih rekonstrukcija u koje i sam autor pomalo sumnja, za neke daje alternativna rješenja. V. M. Illič-Svityč i A. B. Dolgopol'skij dali su u 60ima teorijske i metodičke osnove za nostratičke rekonstrukcije. Illič-Svityč obratio je pažnju i na odjeljivanje mogućih posuđenica⁷, Dolgopol'skij pak je pokazao da treba uspoređivati više rekonstruiranih prajezika (uspoređivanja parova prajezika nije dovoljno uvjerljivo), i da je vjerojatnost da se radi o slučajnim podudarnostima ili o posuđenicama premalena da bi se u slučajnost moglo vjerovati⁸.

Velik je doprinos širenju znanja o dostignućima Illič-Svityča i Dolgopol'skoga dao upravo Vitalij V. Ševoroškin, a i sam je dao jak svoj doprinos nostratici⁹, i to, da tako rečem, američkoj nostratici (poslije odlaska iz SSSRa i s dolaskom u SAD).

Drugačiji je nostratički pristup Allana R. Bomharda – no knjiga njega i Johna C. Kernsa *The Nostratic macrofamily* (1994) također daje znatan doprinos istraživanju dubokoga jezičnoga srodstva.¹⁰

⁷ Illič-Svityč 1964.

⁸ Dolgopol'skij 1964.

⁹ Važni su i zbornici koje je on uredio, v. u bibliografiji.

¹⁰ Bomhard–Kerns 1994 te Bomhard 1996, što je takoreći skraćena prva knjiga – v. i moj kratak osvrt Gluhak 1997.

Tu je i metoda višestrukoga uspoređivanja (*multilateral comparison*), kojom se koriste Joseph H. Greenberg i Merritt Ruhlen. Uzimaju se podaci iz mnogih jezika i grupiraju se »u značenjske skupine i poslije dijele u skladu sa širokim fonološkim sličnostima, no ne uspostavlja se sustav regularnih zvučnih podudarnosti«, nema rekonstrukcija praoblikā.

Nov poticaj dao je Sergej A. Starostin, novom metodom za ustanovljavanje genetskoga srodstva, koju mu je predložio S.E. Jahontov. U svojoj je knjizi *Altajskaja problema i proishozhdenie japonskogo jazyka* (Moskva 1991) prvo morao pokazati postojanje altajske porodice, a zatim je pokazivao položaj japanskoga jezika unutar nje. (Da usput napomenem da to za genetsku lingvistiku nije neprirodan put, nego i poželjan: od širega prema užem.) Metoda se zasniva na regularnim glasovnim slaganjima i na prilagođenu Swadeshovu leksikostatiističkom popisu od sto riječi, podijeljenju na stabilnijih 35 riječi i preostalih 65. »Ako je postotak slaganja u popisu od 35 riječi veći nego u popisu od 65 riječi, to znači da su parovi genetski po postanku, a ne da su to slučajne sličnosti.«

M. Kaiser smatra da su Illič-Svityč, Dolgopolsky i Starostin dali novu živost povijesnom jezikoslovlju, jer su njihove metode dio poredbene metode, tj. temelje se na strogosti regularnih fonetskih slaganja; metoda višestrukoga uspoređivanja i globalnih etimologija jesu »prvi koraci u procesu ustanovljavanja genetskoga srodstva među jezicima i rekonstrukcije njihova jezika pretka«.

Leonid Kulikov autor je članka »Vedic *mriyāte* and other pseudo-passives: notes on an accent shift« (195–205). Po općem mišljenju, vedski oblici s *-yā-*, s naglaskom na tom sufiksu, smatrani su pasivima, za razliku od onih s naglaskom na korijenu. Autor promatra izuzetke od te razdiobe.

Alexis Manaster Ramer podsjeća u članku »The polygenesis of Western Yiddish – and the monogenesis of Yiddish« (206–232) da se monogenezom i poligenezom ne bavi samo u vezi s porijeklom svih jezika svijeta ili u vezi »s tako velikim skupovima jezika kao što su altajski i nostratički«. Tako se i za jidiške dijalekte pretpostavlja da nisu nastali od jednoga prajidiškoga (pristaša takve monogeneze nema mnogo). Jidiški se dijalekti dijele na zapadne i istočne (granica im je rijeka Odra), i A. Manaster Ramer u članku pokazuje da takva podjela nije i najstarija podjela. On pomišlja da se najranija podjela desila uzduž rijeke Labe ili zapadno od nje, pa možda i podosta na zapad od nje. Također, to povlači za sobom i utočnjenja porijekla za pojedine dijalekte, jer neki su zapadni jidiški dijalekti bliži istočnima nego drugima zapadnima, a istočnojidiški pak ne bi bio izravan nasljedak prajidiškoga, nego bi bio odvjetak nekog srednjeg pradijalekta zapadnojidiškoga. To pokazuje na nizu rječničkih, morfoloških i fonoloških posebnosti. Također, prajidiški je imao malo slavizama, i za njih se može reći da su iz staročeškoga ili iz starolužičkoga.

Karl Heinrich Menges pokazuje u članku »Etymological problems with words for 'blood' in Nostratic and beyond« (233–242) veze tunguskoga **sē*- 'krv' (< altaj. **sē*-), indoevropskoga **sei-/soi*- 'kapati, curiti; vlažan, mokar' (kojemu pridružuje grč. *haĩma* 'krv'), od mogućega nostr. **sei-/soi*- — takvo značenjsko povezivanje potvrđuje istim takvim u dravidskome. Ta veza ima usporednicu izvan nostratičke natporodice, u sinotibetskoj riječi za krv odrađenoj u burman. *swè*, tangut. *šie*, arhaj. kin. (Karlgrén) **xiwet*, (Shafer) **x'weð* (> kin. *xuè*, kanton. *hüt*, haka *het*; posuđenice: anamitski *hüet*, japan. *keccu*, *keči*, korej. *hjöł*). Menges se pozabavio još nekim azijskim riječima za krv — npr., mogućnošću povezivanja uralskoga **wire* 'krv' i dravidskih riječi kao što je tamilska *vaṛi* 'teći'.

Peter A. Michalove ukazuje na mogućnost toga da Illič-Svityčevi rekonstruirani afrikati zapravo nisu bili afrikati, nego da bi bili sklopovi suglasnika (»Altaic evidence for clusters in Nostratic«, 243–256), što bi potvrđivali neki procesi u altajskom i u drugim granama nostratičkoga.

Vladimir Orel nastavlja niz članaka s albanskim etimologijama — »New Albanian etymologies (Balkan etymologies 116–145)« (str. 257–264) — započet prije više godina, u kojem daje što nove etimologije, što potvrđuje one koje su dane već prije. Taj je niz rezultat rada na Orlovu albanskom etimološkom rječniku, koji bi se trebao pojaviti uskoro.

Ovdje samo jedna napomena. Za alb. *burg* 'zatvor, staja' Orel pretpostavlja da je to došlo iz narodskolatinskoga **burgus* (← germ.); prije će biti da se radi o mlađoj posuđenici, iz talijanskoga 'grad izvan zidina' — mlet. *borgo* (iz čega je hrv. (Korčula) *borak* prije 'sav grad izvan zidina', danas ime *Bòrak* 'istočni dio grada Korčule izvan zidina'), tako i u južtal., ngrč.¹¹; značenjski je prijelaz moguć.

Ilija Peiros (Il'ja Pejros) razmišlja o tome kako ispitivanje međusobne srodnosti jezika primijeniti na jezike istočne i jugoistočne Azije (»Macro families: can a mistake be detected?«, 265–292). Podsjeća na hijerarhiju od barem šest razina što ih razlikuje poredbeno jezikoslovlje — to su dijalekt, jezik, mlada porodica, razvijena porodica, stara porodica i natporodica. Razlike među njima nisu apsolutne, i mnogo je puta teško opredijeliti se. Za proučavanje natporodica značajno je (i) da ne postoje arhaični jezici s kojima bi se radilo, nego se barata prajezicima; (ii) da nema prozirnosti u rekonstrukcijama, i potrebno je poznavati razvoj po porodicama; (iii) da se porodice proučavaju po posebnim dijelovima poredbene lingvistike, bez uspostavljanja veza. I zato je proučavanje natporodica i teško — Pejros misli da u svijetu ima manje od pedeset znanstvenika koji uspješno proučavaju natporodice. A četiri su pak skupine prigovora proučavanju natporodica: (i) općenito se odbacuje

¹¹ Vinja 1998:59.

takvo uspoređivanje, bez ozbiljnih argumenata; (ii) takvo se jezično srodstvo tobože ne uklapa dobro u povijest; (iii) zbog nekih pogrešnih etimologija koje se tiču jedne porodice, odbacuje se srodstvo natporodice; (iv) zbog primjene neodgovarajućih metoda (a u proučavanju natporodica treba se služiti istom poredbenom metodom kao npr. i u proučavanju porodica). – Pejros je podsjetio i na to da je u poredbenoj lingvistici nemoguće pokazati odsustvo genetskoga srodstva: ona može reći da su dva jezika srodna, ili da jedan potječe od drugoga, ili da se ne zna jesu li dva jezika srodna.

Sustav zamjenica i zamjeničkih afiksa veoma je važan u natporodičnim istraživanjima, ističe Richard A. Rhodes u članku »On pronominal systems« (293–319). Autor pokazuje sustave zamjenica u više jezika i klasificira te sustave u tri skupine, koje naziva sustavom punim (s tri opozicije), restringiranim (bez pravih zamjenica trećega lica: umjesto njih budu pokazne zamjenice koje mogu i modificirati imenice i mogu imati deiktičke implikacije) i mješovitim (u kojem se pokazne zamjenice mogu upotrebljavati kao zamjenice trećega lica bez deiktičkih implikacija).

Merritt Ruhlen dao je prije koju godinu nekoliko desetaka usporednica između nostratičkoga i amerindijanskoga¹². Sada tu u članku »Proto-Amerind *KAPA 'finger, hand' and its origin in the Old World« (320–325) daje usporednicu za praamer. *KAPA 'prst, ruka' – s odrazima uzduž obiju Amerika (da navedem samo primjere po nekima od jezika: od andskih ajmara *kupi* 'desna ruka', od penutijskih cimšijski *čá:pkhian* 'dohvatiti šapom, zgrabiti', vintunski *k'op* 'držati čvrsto u ruci ili šapi' i od majanskih jukatečki *kab*, huastečki *k'ubak*, kiče *gab* ~ *q'ab* 'ruka', čontal *q'öb* 'prst'). To je nostr. **kabal*/**kapá* 'hvatati', što je odraženo u afrazijskom, kartvelskom, indoevropskom, uralskom, dravidskom i altajskom¹³. Tomu se može dodati altaj. **khap^hV* 'uzeti, držati' Sergeja Starostina (u prajap. **káp-* 'kupiti' > stjap. *kap-*, u tokijskom dijalektu *kà-u*¹⁴). Druga nostratička rekonstrukcija koja dobro odgovara toj amerindijanskoj jest **Ķäpä* 'šapa', što je odraženo u afraz. **qpl*/**kp*/**qb* 'noga, kopito; dlan', ie. **ĶepH-* 'kopito, šapa', ural. **käppä* 'šapa'¹⁵. – Nostr. **kabal*/**kapá* 'hvatati' podržava i drugačija rekonstrukcija **k^(h)ap^(h)*. 'uzeti; ruka', s nešto drugačijim povezivanjima¹⁶.

U članku »On the "consonant splits" in Japanese« (326–341) Sergej A.

¹² Jedan članak u kojem se može vidjeti pedeset takvih usporednica, vrlo uvjerljivih, i na prajezičnoj razini vrlo očitih – jest Ruhlen 1989.

¹³ Illič-Svityč 1971-I:313–315, s tim da je za nostratičku rekonstrukciju dana oznaka *deskr.*, dakle kao deskriptivna, opisna riječ.

¹⁴ Tu je u Starostinovu članku dano i to altaj. **k'aba* 'kupiti, platiti', na str. 330.

¹⁵ Illič-Svityč 1971-I:347–8.

¹⁶ Bomhard–Kerns 1994:404–5.

Starostin pokazuje nekoliko rascjepa u odrazima nekih praaltajskih fonema u japanskom: 1) altaj. *b* > prajap. *b* (-*w*-) ili *p*; 2) altaj. *t*, *d* > prajap. *d* (-*j*-) ili *t*; 3) altaj. *r*, *r'* > prajap. -*r*- ili -*t*-; 4) altaj. *ń*- (početno) > prajap. *n*- ili *m*-; 5) altaj. -*ŋ*- > prajap. -*n*- ili -*m*-; 6) altaj. *m*, *n*, *r*, *l*, *l'*, *ng* uz obične odraze ponekad u srednjem položaju otpadaju. Autor pokazuje uvjete pod kojima se što događa. Dano je nekoliko desetaka primjera. — U članku se također poziva na rukopis altajskog etimološkoga rječnika A. V. Dybo, O. A. Mudraka, I. N. Šervašidzea i S. A. Starostina; nadajmo se da će se pojaviti uskoro.¹⁷

Alexander Vovin /Aleksandr Vovin/ daje u članku »Some Japanese etymologies« (342–348) etimologije za japanske riječi *ki* 'drvo' (< prajap. **kō*-Ci 1.3a), *numa* 'močvara' (prajap. **numa* 2.3), *hiru* 'pijavica' (< stjap. *piru*), *tuki* 'mjesec' (< stjap. *tukiy* < prajap. **tuku*-Ci 2.3), *dare* 'tko' (< prajap. **ta-ra*Ci 2.1), *te* 'ruka' (< prajap. **ta*-Ci 1.3) i *mono* 'stvar' (< prajap. **mōnō* 2.3). — Za njih daje dobre inoaltajske usporednice (korejske, tunguskomandžurske, mongolske, turkijske).

Alemko Gluhak

Literatura

- Blažek, Václav. 1999. *Numerals. Comparative-etymological analyses of numeral systems and their implications (Saharan, Nubian, Egyptian, Berber, Kartvelian, Uralic, Altaic and Indo-European languages)*. Brno : Masarykova univerzita v Brně. (Opera Universitatis Masarykianae Brunensis, Facultas philosophica / Spisy Masarykovy Univerzity v Brně, Filozofická fakulta, 322)
- Bomhard, Allan R., John C. Kerns. 1994. *The Nostratic macrofamily : A study in distant linguistic relationship*. Berlin, New York : Mouton de Gruyter. (Trends in linguistics, Studies and monographs, 74)
- Bomhard, Allan R. 1996. *Indo-European and the Nostratic hypothesis*. Charleston (SC) : Signum Desktop Publishing. (Studia Nostratica, 1)
- BPX = Bochum publications in evolutionary cultural semiotics
- Dene-Sino-Caucasian...* 1991. *Dene-Sino-Caucasian languages*. Materials from the First international interdisciplinary symposium on language and prehistory, Ann Arbor, 8–12 November, 1988. Edited by Vitaly Shevoroshkin. Bochum : Universitätsverlag Dr. Norbert Brockmeyer. (BPX, 32)
- Dolgopolskij, Aaron B. 1964. Gipoteza drevnejšego rodstva jazykovyh semej sev. Evrazii s verojatnostnoj točki zrenija. *Voprosy jazykoznanija* 1964:2, 53–63.
- Explorations...* 1989. *Explorations in language macrofamilies*. Materials from the First international interdisciplinary symposium on language and prehistory, Ann Arbor, 8–12 November, 1988. Edited by Vitaly Shevoroshkin. Bochum : Universitätsverlag Dr. Norbert Brockmeyer. (BPX, 23)
- Georg, Stefan, Peter A. Michalove, Alexis Manaster Ramer, Paul J. Sidwell. 1999. Telling general linguists about Altaic. *Journal of linguistics* 35(1999):1, 65–98.

¹⁷ Altajski se etimološki rječnik može naći na svemreži na stranicama S. A. Starostina, na <http://starling.rinet.ru/intrab.htm> (tamo su i druge etimološke baze podataka).

- Gluhak, Alemko. 1997. (prikaz) Allan R. Bomhard, Indo-European and the Nostratic hypothesis (...). *Filologija* 29, 200–205.
- Hegedűs, Irén. 1989. Deep reconstruction in English historical morphology. In *Studies in English and American culture. Proceedings of the Conference on English and American studies*, Eger 5–7 April 1989, 213–224.
- IEL 1998. *The Indo-European languages*. Edited by Anna Giacalone Ramat and Paolo Ramat. London and New York : Routledge. (Routledge language family descriptions) (Prijevod djela *Le lingue indoeuropee*, Bologna 1993.)
- Illič-Svityč, Vladislav M. 1964. Drevnejšie indoevropsko-semitskie jazykovye kontakty. U zb. *Problemy indoevropskogo jazykoznanija*. Ėtjudy po sravnitel'no-istoričeskoj grammatike indoevropskih jazykov. Moskva : Izdatel'stvo Nauka. 3–12.
- Illič-Svityč, Vladislav M. 1971, 1976, 1984. *Opyt sravnenija nostratičeskih jazykov (semitohamitskij, kartvel'skij, indoevropskij, ural'skij, dravidijskij, altajskij)*. I: *Vvedenie. Sravnitel'nyj slovar' (b–k)*. II: *Sravnitel'nyj slovar' (l–ž)*. Ukazateli. III: *Sravnitel'nyj slovar' (p–q)*. Moskva : Izdatel'stvo Nauka.
- Nostratic, Dene-Caucasian... 1992. *Nostratic, Dene-Caucasian, Austric and Amerind*. Materials from the First international interdisciplinary symposium on language and prehistory, Ann Arbor, 8–12 November, 1988. Edited by Vitaly Shevoroshkin. Bochum : Universitätsverlag Dr. Norbert Brockmeyer. (BPX, 33)
- Nostratic... 1998. *Nostratic : Sifting the evidence*. Edited by Joseph C. Salmons and Brian D. Joseph. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company. (Amsterdam studies in the theory and history of linguistic science, Series IV: Current issues in linguistic theory, 142)
- Proto-languages... 1990. *Proto-languages and pra-cultures*. Materials from the First international interdisciplinary symposium on language and prehistory, Ann Arbor, 8–12 November, 1988. Edited by Vitaly Shevoroshkin. Bochum : Universitätsverlag Dr. Norbert Brockmeyer. (BPX, 25)
- Reconstructing... 1989. *Reconstructing languages and cultures*. Abstracts and materials from the First international interdisciplinary symposium on language and prehistory, Ann Arbor, 8–12 November, 1988. Edited by Vitaly Shevoroshkin. Bochum : Universitätsverlag Dr. Norbert Brockmeyer. (BPX, 20)
- Ruhlen, Merritt. 1989. Nostratic-Amerind cognates. U zb. *Reconstructing...*, 75–83.
- Ševoroškin, Vitalij V. 1965. *Issledovanija po dešifrovke karijskih nadpisej*. Moskva : Izdatel'stvo Nauka.
- Vinja, Vojmir. 1998. *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*. Knjiga I: A–H. Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Školska knjiga. (Djela Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 74)
- Vovin, Alexander. 1998. Nostratic and Altaic. U knj. *Nostratic*, 257–270.
- Vovin, Alexander. 1999. Altaic, so far. *Migracijske teme* 15:1–2, 155–213.